

Examen VWO
2017

tijdvak 2
maandag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 40 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de vragen in correct Nederlands.
Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Eco-extremisten

Tekst 1 kan door middel van onderstaande kopjes in achtereenvolgens vier delen worden onderverdeeld:

deel 1: Milieubeweging in verzet

deel 2: Ideologie van de milieubeweging

deel 3: Schijnbewegingen van de milieubeweging

deel 4: Besluit

1p 1 Bij welke alinea begint deel 2, 'Ideologie van de milieubeweging'?

1p 2 Bij welke alinea begint deel 3, 'Schijnbewegingen van de milieubeweging'?

In de eerste drie alinea's van tekst 1 worden voorbeelden gegeven van acties van milieuactivisten in de Filipijnen, Engeland en Nederland.

1p 3 Wat laten deze voorbeelden vooral zien, gelet op de rest van de tekst? Deze voorbeelden laten vooral zien dat

A milieuactivisten onderzoek naar gentechgewassen hoe dan ook willen voorkomen.

B milieuactivisten overal ter wereld de proeven met gentechgewassen altijd saboteren.

C milieuactivisten steeds feller reageren op onderzoek naar gentechgewassen.

D milieuactivisten wereldwijd zonder onderliggende gronden vernielingen aanrichten.

In alinea 4 van tekst 1 staan uitdrukkingen als 'angstige, gillende maïskolven' en '*Frankensteinfood*'.

1p 4 Waarom worden juist deze voorbeelden van de websites van *Greenpeace* en *Milieudefensie* aangehaald in tekst 1?

A om het publiek aan te zetten tot nadenken over de groeimogelijkheden die gentech biedt

B om het publiek beter te laten beseffen dat het door de milieubeweging bespeeld wordt

C om het publiek meer te doordringen van de gevaren die gebruik van gentech oplevert

D om het publiek met enkele opmerkelijke voorbeelden meer bij de tekst te betrekken

Een kritisch lezer zou in het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 4 en alinea 5 van tekst 1 een drogreden kunnen aanwijzen.

1p 5 Welke van onderstaande drogredenen zou dat zijn?

A de cirkelredenering

B de persoonlijke aanval

C het bespelen van publiek

D het ontduiken van de bewijslast

In alinea 5 van tekst 1 worden de onderliggende drijfveren voor de afkeer van de milieubewegingen jegens gentech geschetst.

- 3p **6** Citeer drie zinsgedeelten uit alinea 5 die deze drijfveren weergeven.
- 1p **7** Het afzweren van synthetische biologie door *Ecover* moet volgens tekst 1 uiteindelijk worden beschouwd als een
- A** nederlaag voor het milieu, want als direct gevolg van de acties van de milieubeweging zullen op den duur alle tropische regenwouden worden gekapt.
  - B** nederlaag voor het milieu, want het voorbeeld toont aan dat de milieubeweging geen oog heeft voor eigenlijke duurzaamheid.
  - C** overwinning voor het milieu, want de manier waarop *Ecover* voorheen werd geproduceerd was niet natuurlijk en niet duurzaam.
  - D** overwinning voor het milieu, want er kleven allerlei gevaren aan het aanpassen van algen om deze een bepaald soort olie te laten maken.

In alinea 8 van tekst 1 wordt de houding van de milieubeweging tegenover de biologische landbouw besproken.

- 1p **8** Welke kritische opmerking over deze houding kan worden afgeleid uit alinea 8 van tekst 1?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

“De milieuorganisaties komen doorgaans niet openlijk uit voor hun neo-luddistische ideologie.” (tekst 1, regels 190-192)
Een kritisch lezer kan hierin een drogreden zien.

- 1p **9** Leg uit waarom dit volgens deze kritische lezer een drogreden zou zijn.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 13 en 14 van tekst 1 wordt de afwijzende houding van de milieubeweging tegenover kweekvlees besproken.

- 2p **10** Leg uit wat er volgens de tekst “bizar” is aan de redenering waartoe “milieuorganisaties uitwijken” om deze houding te verdedigen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Alinea 15 en 16 van tekst 1 vormen samen een redenering.

- 2p **11** Vat de onderdelen van deze redenering samen door onderstaande zin af te maken vanaf het woord ‘weliswaar’:
Milieubewegingen zijn volgens de tekst te vergelijken met eco-extremisten: weliswaar ...1..., maar ...2...
Gebruik voor je aanvulling niet meer dan 30 woorden.

In alinea 16 van tekst 1 worden de woorden 'een heel grote triomf' (regels 294-295) en een 'zegetocht' (regel 295) gebruikt.

- 1p 12 Citeer een zin uit alinea 15 tot en met 17 waaruit blijkt dat 'een heel grote triomf' en een 'zegetocht' behalve letterlijk ook ironisch geïnterpreteerd kunnen worden.

In het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 5 tot en met 10 van tekst 1 wordt een parallelie gesuggereerd tussen het historisch luddisme en de milieubewegingen van de moderne tijd.

- 5p 13 Benoem vijf parallellen die tussen beide worden gesuggereerd. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 70 woorden.

- 1p 14 Waarom kan tekst 1 het best als een betoog worden getypeerd? omdat

- A de lezer aan het denken wordt gezet over met name de gevaren van ontwikkelingen in de gentechnologie
- B met name de negatieve gevolgen van de acties van de milieubeweging breed uitgemeten worden
- C vooral stelling wordt genomen tegen de opvattingen van de gematigde milieubewegingen
- D vooral wordt opgeroepen tot het omarmen van gentechnologie als oplossing voor milieuproblemen

Tekst 1 maakt een groot aantal verwijten aan het adres van de gematigde milieubeweging.

- 3p 15 Welke vijf van onderstaande verwijten worden volgens tekst 1 gemaakt aan de gematigde milieubeweging? Noteer de nummers.

- 1 Indirect zijn milieuactivisten verantwoordelijk voor milieuschade en dierenleed.
- 2 Kennelijk scheppen milieuactivisten er genoeg in om vaak en veel te protesteren.
- 3 Met hun gedrag vertragen milieuactivisten de introductie van nieuwe technologie.
- 4 Milieuactivisten benoemen niet hun eigenlijke motieven.
- 5 Milieuactivisten maken misbruik van de populariteit van biologisch geteeld voedsel.
- 6 Milieuactivisten misbruiken wetenschappelijke inzichten om hun doelen te bereiken.
- 7 Milieuactivisten richten vernielingen aan om onderzoek naar genetische modificatie te saboteren.
- 8 Milieuactivisten sluiten hun ogen voor de voordelen van gentechnologie.
- 9 Milieuactivisten streven een onrealistisch, romantisch wereldbeeld na.
- 10 Milieuactivisten weigeren categorisch om hun argumentaties te baseren op controleerbare feiten.

tekstfragment 1

Technofobie

(1) Hidde Boersma verwijt milieuorganisaties als *Milieudefensie* 'technofoob en antiwetenschappelijk' gedrag. Een verwijt dat hij niet staaft aan de hand van ook maar één voorbeeld dat direct terug te voeren is op de genoemde organisaties. Anders dan Boersma ons wil doen geloven, is techniek zelden dé oplossing voor complexe milieuproblemen.

(2) *Milieudefensie* kiest er daarom voor om te kijken met een systeembril. We werken aan integrale oplossingen, zonder dat de oplossing van het ene probleem de oorzaak is van het andere. Het risico daarop is nog groter als technologische oplossingen worden gemonopoliseerd door een beperkt aantal grote bedrijven. Zoals bij gentech, de wereld van Boersma. Die oplossingen komen alleen aandeelhouders ten goede.

(3) Doordat wij onderdeel zijn van een netwerk van honderden lokale en internationale bewoners-, milieu- en sociale organisaties, herkennen wij zulke 'valse oplossingen' snel. Toen iedereen nog juichte over biobrandstoffen, kregen wij al signalen van zuidelijke partners dat de vraag naar palmolie dáár tot enorme problemen leidt. Inmiddels neemt de EU maatregelen.

(4) Met luddisme heeft dat niets te maken, wel met een brede benadering van problemen en oplossingen. En daarbij is technologie soms best handig.

*naar: Hans Berkhuizen, directeur Milieudefensie
uit: de Volkskrant, 4 & 5 oktober 2014*

In alinea 2 van tekstfragment 1 is er sprake van 'kijken met een systeembril'. Deze term wordt niet expliciet uitgelegd.

- 2p 16 Citeer twee woordgroepen uit tekstfragment 1 waaruit kan worden afgeleid wat er wordt bedoeld met 'kijken met een systeembril'.

In alinea 2 van tekstfragment 1 wordt gesteld dat de technologische oplossingen uit tekst 1 slechts aandeelhouders ten goede komen.

- 2p 17 Voor welke drie wereldproblemen zou gentech volgens alinea 1 tot en met 5 van tekst 1 een oplossing kunnen bieden? Noem geen voorbeelden.

In alinea 1 van tekstfragment 1 wordt gesteld dat het anti-wetenschappelijke gedrag van Milieudefensie in tekst 1 niet met voorbeelden wordt ondersteund.

- 3p 18 Noem drie voorbeelden uit tekst 1 waarmee een kritisch lezer deze bewering kan weerleggen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

tekstfragment 2

(1) Tegenwoordig kunnen onderzoekers DNA-codes lezen en erfelijke eigenschappen van voedsel ingrijpend veranderen. Dat heet genetische modificatie. Is dat gevaarlijk? Het meest genoemde risico is dat er een eiwit ontstaat waar mensen allergisch voor zijn. In theorie kan dat, maar als de fabrikant zo'n eiwit niet onderkent, doet de EU dat wel en die laat zo'n product niet toe. Andere gezondheidsproblemen zijn nogal gezocht.

(2) De directe effecten op het milieu lijken na twintig jaar ervaring ook wel los te lopen. Steeds meer oerwouden worden geroid voor de landbouw, maar dat ligt aan de groeiende vraag naar vlees, melk en biobrandstof. Het maakt daarbij niet uit of je gebruikmaakt van gentech of niet.

(3) DNA-technieken vergroten wel de macht van multinationals zoals Monsanto. Monsanto creëert en patenteert krachtige nieuwe zaden die iedere boer moet hebben om de concurrentie vol te houden. Streven Monsanto en consorten naar een monopolie op zaden en dus op ons eten? Ongetwijfeld, want monopolies betekenen winst. Dat is een gevaar en daar moeten we iets tegen doen. Een verbod op genetisch gemodificeerde planten helpt echter weinig. We hebben andere wetten nodig, bijvoorbeeld een verbod op het patenteren van zaden.

*naar: Martijn Katan, emeritus hoogleraar in de voedingsleer aan de Vrije Universiteit Amsterdam
uit: NRC Handelsblad, 19 & 20 april 2014*

- 2p 19 Wat is in tekstfragment 2 het centrale standpunt?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 10 woorden.

Een auteur kan in zijn argumentatie gebruikmaken van feitelijke en van waarderende argumenten. Beide soorten argumenten zijn ook aanwijsbaar in tekstfragment 2.

- 1p 20 In welke alinea wordt met name gebruikgemaakt van argumentatie op basis van waarderende uitspraken?

In alinea 2 van tekstfragment 2 wordt gesteld dat het na twintig jaar ervaring wel meevalt met de directe negatieve effecten van gentech op het milieu.

- 1p 21 Geef het argument weer dat de milieubeweging volgens tekst 1 hiertegen zou inbrengen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

tekstfragment 3

(1) De overheid zegt genetische modificatie uit de taboesfeer te willen halen. Daarmee wordt eigenlijk bedoeld dat het verzet van verontruste burgers tegen de import en teelt van gentechgewassen maar eens afgelopen moet zijn. Concurrentiekracht telt in de landbouw zwaarder dan het voorzorgsprincipe en ethische afwegingen leggen het af tegen economische belangen. Dat wisten we al van de aanpak van de mond- en klauwzeeruitbraak in 2001 waarbij miljoenen gezonde dieren werden geruimd omdat een non-vaccinatiebeleid met af en toe een uitbraak goedkoper was dan vaccineren. Ook bij genetische manipulatie spelen de ethische bezwaren en langetermijnrisico's nauwelijks een rol in de uiteindelijke besluitvorming. Terwijl er nu al levensgrote risico's opdoemen en een genencrisis niet uit te sluiten valt.

(2) Uit onderzoek van de Royal Society in Engeland blijkt dat de teelt van gentech-koolzaad en gentech-suikerbieten schadelijke effecten heeft op de natuur. Onderzoekers in Oostenrijk toonden onlangs aan dat muizen ziek en minder vruchtbaar worden na het eten van gemanipuleerd voedsel. In de besluitvorming van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wordt ondanks deze alarmerende resultaten nog steeds blind gevaren op de positieve beoordeling van gentechgewassen door de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA).

(3) Ook wordt er nauwelijks gekeken naar de monopolistische machtspositie van multinationals als Monsanto en de gevolgen daarvan voor de agrarische familiebedrijven. De dominante positie van multinationals en hun patenten op zaigoed is nu al zichtbaar buiten Europa. Traditionele gewassen kunnen niet meer worden verbouwd omdat ze besmet worden met gentech uit de omgeving. Wanneer de genetische geest eenmaal uit de fles is en de grenzen van moeder natuur geforceerd zijn, is er geen weg terug meer.

*naar: Natasja Oerlemans en Niko Koffeman
uit: het Agrarisch Dagblad, 17 februari 2009*

Volgens tekst 1 zou de milieubeweging bevreesd zijn voor gentech vanwege de mogelijk nadelige effecten op de natuur.

- 2p 22 Benoem twee mogelijke gevolgen waarvoor men volgens tekstfragment 3 verder nog bang zou moeten zijn. Gebruik geen voorbeelden. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 10 tot en met 15 van tekst 1 wordt de milieubeweging bekritiseerd, terwijl in alinea 1 van tekstfragment 3 de overheid wordt bekritiseerd. Er is een overeenkomst in de kritiek die op de bekritiseerde partijen wordt gegeven.

- 1p 23 Leg uit wat deze overeenkomst inhoudt. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

In alinea 2 van tekstfragment 3 wordt onder meer gebruikgemaakt van argumentatie op basis van autoriteit.

- 1p 24 Van wat voor soort argumentatie wordt verder nog gebruikgemaakt in deze alinea?
van argumentatie op basis van
A kenmerk of eigenschap
B oorzaak en gevolg
C vergelijking
D voorbeelden

In tekst 1 en in tekstfragment 2 en tekstfragment 3 worden voor- en nadelen van gentech genoemd met betrekking tot de gezondheid van mens en/of dier, het milieu en de economie.

- 7p 25 Neem onderstaand schema over en geef per domein aan welk effect blijkens betreffende teksten verwacht wordt van het gebruik van gentech. Beperk je tot algemene effecten die in abstracte bewoordingen omschreven kunnen worden. Noem per cel één effect.

effect op	tekst 1	tekstfragment 2	tekstfragment 3
gezondheid van mens en/of dier	<al gegeven> kan helpen dierenleed te voorkomen		
milieu			
economie			

Tekst 2 Het beeldscherm: mijn grote liefde en mijn tiran

1p 26 Wat hielp volgens tekst 2 de ik-figuur in deze tekst om van zijn verslaving af te komen?

Tekst 2 suggereert een aantal nadelen die de ik-figuur ondervond of had kunnen ondervinden van zijn beeldschermverslaving.

3p 27 Noem vier van deze mogelijke nadelen.

1p 28 Wat is blijkens de tekst voor de ik-figuur tegenwoordig een plezierige bijkomstigheid van diens beeldschermgevoeligheid?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden. Geef geen voorbeelden.

In het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 1 tot en met 3 van tekst 2 worden uitspraken gedaan waarmee de ik-figuur de ernst van zijn beeldschermverslaving relativeert.

4p 29 Noem vijf van deze relativiserende uitspraken.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

“(Bij zijn moeder hoeft hij daar niet mee aan te komen, dat is een vrouw namelijk.)” (regels 91-94)

1p 30 Leg uit welke opvatting gesuggereerd wordt in bovenstaande uitspraak.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In tekst 2 wordt regelmatig gebruikgemaakt van overdrijvingen.

2p 31 Citeer uit alinea's 4 tot en met 6 drie afzonderlijke zinnen waarin deze stijlfiguur sterk naar voren komt.

1p 32 Met welke van de onderstaande beschrijvingen is de toonzetting van tekst 2 het beste te typeren?

De toonzetting van de tekst is vooral te typeren als

- A arrogant en moraliserend
- B humoristisch en met zelfspot
- C laconiek en zonder tact
- D streng maar begripvol

Tekst 3 Megalomane types

“Het nieuwste Haagse plan inzake de universiteiten heeft tot merkwaardig weinig reacties geleid (...)”. (regels 1-3)

- 1p **33** In welke alinea wordt het “nieuwste Haagse plan” voor het eerst benoemd?
- A In alinea 1
  - B In alinea 2
  - C In alinea 3
  - D In alinea 4

Tekst 3 kan in achtereenvolgens vier delen worden onderverdeeld:

Deel 1 Introductie nieuw plan

Deel 2 Ongewenste consequenties nieuw plan

Deel 3 Achtergronden nieuw plan

Deel 4 Advies naar aanleiding van nieuw plan

- 1p **34** Bij welke alinea begint deel 3 ‘Achtergronden nieuw plan’?

- 3p **35** Citeer vier woorden of woordgroepen uit alinea 3 die als spottend kunnen worden getypeerd.

- 2p **36** Wat zijn volgens tekst 3 de twee belangrijkste nadelen van de nieuwe maatregel, gelet op alinea 5?
Geef geen voorbeelden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

In tekst 3 wordt een keten van oorzaken besproken die ten grondslag liggen aan het probleem dat in de tekst centraal staat.

- 1p **37** Wat is volgens alinea 6 het eerste element geweest in deze keten?
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

“(...) en fungeren daar als echoput voor alles wat op het ministerie wordt uitgedacht.” (regels 104-107)

- 2p **38** Leg uit wat de universiteitsbesturen in de vorm van bovenstaande analogie wordt verweten.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

- 2p **39** Wat is de hoofdgedachte van tekst 3?
- A Doordat de hele samenleving mag meebeslissen over het maatschappelijk nut van universitaire opleidingen, is de kwaliteit van de bètawetenschappen achteruit gehold.
  - B Doordat Haagse politici telkens nieuwe plannen bedenken, heeft men in de universitaire wereld op eigen houtje allerlei megalomane ideeën verwezenlijkt.
  - C Doordat universitaire docenten nauwelijks hebben gereageerd op de nieuwste Haagse plannen, zijn universiteiten veranderd in commerciële bedrijven.
  - D Doordat universiteitsbestuurders meer geïnteresseerd zijn in geld verdienen dan in wetenschap, stellen ze eisen die het wetenschappelijke bedrijf ten gronde richten.

De titel van tekst 3 is “Megalomane types”.

- 2p **40** Noem drie elementen waaruit volgens de tekst het ‘megalomane’ van deze ‘types’ blijkt?

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.